

Милица Јовановић*

Стручни чланак

УДК: 342.518:616.9

DOI: 10.46793/GP.1401.83J

ИЗВЕШТАВАЊЕ ПОРТАЛА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ *КОРОНА ВИРУСА* ЗА ВРЕМЕ ПРОГЛАШЕЊА ВАНРЕДНОГ СТАЊА

Рад примљен: 02. 02. 2023.

Рад исправљен: 18. 09. 2023.

Рад прихваћен за објављивање: 26. 09. 2023.

Друштвене кризе су људску популацију, одвајкада, суочавале са бројним изазовима. Епидемија вируса корона - заразне болести, означене латинским називом "Covid19", тестирала је новинарство у смислу професионалности, на локалном и глобалном нивоу. С обзиром на то да је у нашој земљи Влада Републике Србије носилац извршне власти, с правом су постојала очекивања да ће на ову тему грађане обавештавати правовремено, прецизно и тачно. На порталу ове институције је, хронолошким редом, архивирано 2.320 објава које се тичу короне током последње две и по године. У раду је установљен начин на који је званични портал информисао јавност о епидемији Covid19 у односу на остале портале које су користили медији у периоду од увођења до укидања првог ванредног стања, тачније од 15. марта до 11. маја 2020. године, на узорку од 150 објава. Истраживањем су утврђени број и облик информација објављених на порталу Владе Републике Србије и утврђена је њихова корелација у складу са општим и специфичним циљевима овог рада. Осим представљених резултата на узетом узорку, с обзиром на то да се ради о временски ограниченом периоду узорка, остаје питање: „Колико су се предочене објаве уклапале са стварним догађајима и ситуацијама на терену за време периода пандемије и да ли су објављиване информације биле у колизији са стварним бројем оболелих и умрлих?“, па се о улози медија, у том погледу, отвара простор за будућа истраживања.

Кључне речи: Covid19, заразна болест, епидемија вируса корона, онлајн новинарство, извештавање званичних институција, интернет портал, Влада Републике Србије.

* Телевизија Инфо плус Врање, новинар - водитељ, milica.zurnalista.90@gmail.com.

I УВОД

Епидемија вируса корона тестирала је новинарство, у смислу професионалности, на локалном и глобалном нивоу. Ова мирнодопска криза, названа борбом против *невидљивог непријатеља*, обелоданила је позитивне и негативне поступке како медијских радника, тако и великог броја корисника друштвених мрежа, који су, услед недостатка адекватне заштите и лекова од до сада непознате болести, намерно или нехотице, повремено износили непроверене информације не размишљајући о потенцијалним последицама. Извештавање и понашање медија у кризној ситуацији, као што је случај са Covidom19, који је својом појавом представљао недовољно истражену заразну болест због које је проглашена светска пандемија, има непроцењив значај.

С обзиром на то да је у нашој земљи Влада Републике Србије, као институција, носилац извршне власти, с правом су постојала очекивања да ће се о овој кризној ситуацији грађани обавештавати правовремено, прецизно и тачно. Прес служба задужена за односе са јавношћу, која при њој функционише, креирала је, у складу са новонасталом ситуацијом, нову категорију на порталу под називом „*Vesti Covid19*“, дан пре појаве прворегистрованог случаја оболелог од корона вируса, 5. марта 2020. године. На порталу је, хронолошким редом, архивирано 2.320 објава које се тичу короне, на 145 страна по 16 објава, насталих током последње две и по године¹. Ове објаве имају међусобно одређене сличности, али и разлике, како визуелно, тако и садржински.

У фокусу истраживања овог рада били су основни постулати новинарства, примењени на актуелну тему из области медицине. Рашчлањене су и класификоване све објаве током трајања првог ванредног стања, на узорку објава од 15. марта до 11. маја 2020. године, укључујући параметре попут текста, наслова, аудио-визуелних елемената. Након прегледа теоријског концепта, применом квалитативне и квантитативне методе на одабрани узорак, интерпретирани су резултати истраживања у методолошком делу, а на крају је изнет закључак са запажањима, саветима и препорукама за даљи рад и ефикасније извештавање у кризним ситуацијама.

Од изузетног је значаја, у складу са истраживаном темом, одредити појам медијског права, које представља нову грану правног система, део је важећег законодавства, подразумева међународне конвенције и повеле које одређују слободу изражавања². Даље, медијско законодавство је „најзначајнији део медијске регулативе [...], основним законом по правилу је регулисан степен могуће интервенције у садржаје јавног комуницирања, првенствено у погледу

¹ До ових бројки аутор је дошао непосредним увидом у број објава на означеном порталу у месецу септембру 2022. године, а за потребе овог истраживања.

² Д. Николић, *Медијско право*, Београд, Службени гласник, 2010, 25.

(не)постојања цензуре, у нормалним и изванредним (ванредно стање...) приликама³“.

Када је реч о нормативном оквиру медијског права у Републици Србији, на интернет портале званичних државних органа примењиви су: Закон о јавном информисању и медијима,⁴ Закон о електронским медијима,⁵ Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја,⁶ Закон о заштити података о личности,⁷ Устав Републике Србије.⁸ Наравно, њихова имплементација зависи од природе информација и начина употребе у конкретној ситуацији.

II ТЕОРИЈСКИ ОКВИР РАДА

Друштвене кризе су људску популацију, одвајкада, суочавале са бројним изазовима. Иако је свака од њих посебан ентитет, експликација од стране медија има посебан значај и често се, на исти начин, испољава код свих народа и држава у свету. „Тијеком кризе медији више нису супститут, него рефлексција онога што проживљавамо. Постају наша једина активност, а у кризама већих размјера и једина веза са свијетом⁹“. Моћ медија је неприкосновена јер су медијски посленици, у тим тешким и исцрпљујућим ситуацијама, *non-stop* на терену и у приправности, како би правовремено преносили информације о догађајима, а самим тим олакшали тренутно стање и живот грађана у новонасталим околностима. У вези са тим, „свако има право да истинито, потпуно и благовремено буде обавештаван о питањима од јавног значаја и средства јавног обавештавања су дужна да то право поштују¹⁰“. Медији и новинарске екипе управо тада демонстрирају своју неопходност, трудећи се да испоштују све нормативне¹¹ оквире новинарства, попут истинитости извештавања, независности од притисака, поштовања ауторства и приватности. Етика је један од основних постулата којих се медијски посленици морају придржавати, али питање је колико се они примењују у пракси?

Актуелна криза у области јавног здравља, узрокована појавом епидемије Covid19, условила је оживљавање *инфодемije*. Овај термин је у стручној литератури специјализован и има уско значење, односи се на појаву лажних

³ М. Милетић, Н. Милетић Сарић, *Комуникациони лексикон*, Београд, Јасен, 2021, 220-221.

⁴ "Сл. гласник РС", бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 - аутентично тумачење.

⁵ "Сл. гласник РС", бр. 83/2014, 6/2016 - др. закон и 129/2021.

⁶ "Сл. гласник РС", бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021.

⁷ "Сл. гласник РС", бр. 87/2018.

⁸ "Сл. гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021.

⁹ И. Приморац Билавер, *Одговорност и повјерење у медијскоме комуницирању кризе*, Хум: часопис Филозофског факултета Свеучилишта у Мостару, бр. 15 (24), 2020, 67.

¹⁰ Члан 51. Устава Републике Србије: Право на обавештеност.

¹¹ Члан 3. (Предмет законског регулисања) и члан 4. (Слобода јавног информисања) Закона о јавном информисању и медијима.

вести које се тичу извештавања о корона вирусу. „Ради се о озбиљној појави која може проузроковати велике штете како по здравље људи, тако и сигурност друштва, те последично довести до протуправних понашања¹²“. У читавом свету, из секунда у секунд, појављивале су се неке нове информације везане за највећи глобални проблем 21. века. „Од свих несрећа које су током историје снашле човечанство, епидемије су оставиле нарочит траг у живом сећању људи¹³“. Просечном кориснику интернета, медијски недовољно писменом, било је једноставније пласирати било коју врсту садржаја, док је код научних радника различитих струка ова тема била испиративан повод за истраживачке подухвате. „Инфодемија је прекомерна количина информација и на мрежи и изван ње¹⁴“. Ове врсте заразе нико није поштеђен. Кључна је повратна реакција на овај феномен јер „последнице могу довести до здравствено неодговорног понашања¹⁵“.

„Одговорност новинара је двострука. Прво, да делују у складу с професионалним стандардима и друго, да се одупиру било којем спољашњем притиску који доводи у питање право грађана да буду информисани о свему од јавног значаја у заједници¹⁶“. Један од проблема домаћих медија, који се појавио одмах по доласку вируса корона у Србију, актуелизован је када је Влада Републике, 28. марта 2020. године, донела документ под називом *Закључак¹⁷ (Владе о информисању становништва о стању и последицама заразне болести COVID-19 изазване вирусом SARS CoV-2): 48/2020-8*. Њиме је прописана потпуна централизација информисања, прецизније „да сва обавештења јавности даје председница Владе или лица која овласти Кризни штаб“. У наставку текста Закључка Владе, предочене су санкције за непоштовање поменуте законске одредбе. Међутим, убрзо је овај акт, црвеним словима, означен неважећим. „Иако су људска права кодификована, она се неретко крше у кризним ситуацијама када владајућа елита од медија мање или више експлицитно захтева да у име 'виших интереса' [...] на тренутак престану да буду 'стража слободе'¹⁸“. У том кратком периоду, новинари нису имали

¹² М. Пилић, М. Пилић, *Инфодемија у доба ковида-19: казненоправни и сигурносни аспект*, Полиција и сигурност, бр. 30 (3), 2021, 426.

¹³ Е. Canetti, *Маса и моћ*, Нови Сад, Mediterran publishing, 2010, 297.

¹⁴ Г. Лесингер, *Инфодемија или прекомјерна количина неточних информација објављених о пандемији вируса COVID-19*, South Eastern European Journal of Communication, бр. 3 (1), 2021, 23.

¹⁵ Т. Ђукић Живадиновић, И. Стаменковић, *Медијско образовање и информисање о пандемији корона вируса*, Узданица, бр. XVIII 2, 2021, 206.

¹⁶ Ч. Чупић, *Медијска етика и медијски линч*, Београд, Чигоја штампа, 2010, 43.

¹⁷ Закључак (Владе о информисању становништва о стању и последицама заразне болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2), *Правно информациони систем Републике Србије*, бр. 48/2020-8, неважећи акт.

¹⁸ В. Баровић, *Медијско извештавање у кризним ситуацијама*, Нови Сад, Филозофски факултет, Одсек за медијске студије, 2012, 39.

информације о броју новооболелих у својим локалним срединама. „Лојалност аудиторијума стиче се саопштавањем важних локалних информација¹⁹“. Медији из руралних подручја, непосредно и публика, остајали су ускраћени за горућа питања и сазнања од виталног значаја, преносећи републичку статистику. „Актери јавне политике који спроводе изабране мере уједно управљају информацијама о тим мерама и њиховим интерпретацијама, тако да медијски мејнстрим делује као продужена рука извршне власти²⁰“. Својеврсна цензура, онемогућавање филтрирања вести из више извора, довело је до тога да извештавање традиционалних медија, на националним фреквенцијама и у локалним срединама буде, у највећем броју случајева, истоветно.

У вези са тим, у том тренутку, друштвене мреже биле су једини начин за изражавање демократичности. Корисници интернета нису се либили да употребе *Twitter*, *Facebook*, *Instagram*, *Viber*, *WhatsApp*, како би изнели своје мишљење. Њихове објаве обично су изазивале лавину коментара, јер су били жељни да са неким поделе своја искуства током трајања ванредног стања. „Елемент заразе [...] проузрокује међусобно раздвајање људи²¹“, услед чега је друштвена изолација интензивирала пласман непроверених чињеница у виртуелном простору небројено пута. „Паралелно са пандемијом вируса корона, медији и друштвене мреже преплављени су дезинформацијама о овој инфекцији и погрешним саветима како се од ње заштитити²²“. Традиционални и нови медији показали су на делу своју моћ, све предности и слабости; први униформним информисањем, затвореношћу и пасивношћу, а други интерактивношћу, али и међусобним утркивањем за што већом „креативношћу“, односно изношењем у јавност разних *теорија завере*.²³

С обзиром на то да је преношење „официјелних саопштења и информација посао званичних медија, док таблоиди урањају у дубине приватности [...], постајући тако контролори туђих живота²⁴“, различити приступи условиће и различиту реакцију. У електронском окружењу, као и код традиционалних

¹⁹ А. Boyd, *Новинарство у електронским медијима*, Београд, Clio, 2002, 48.

²⁰ И. Милутиновић, *Политичка инструментализација медијског дискурса о пандемији ковида 19 у Србији: извештавање и неки нормативни аспекти*, *Political perspectives: journal for political research* бр. 10 (2-3), 2020, 46.

²¹ Е. Canneti, *op.cit.*, 298.

²² Р. Чокорило, *Извештавање у ванредним ситуацијама на примјеру Covid19*, Научно-стручни часопис СВАРОГ бр. 21, 2020, 37.

²³ Термин „теорија завере“ односи се на неутемељена гледишта о вирусу корона која се појављују у медијима и јавном дискурсу. Подразумева различите тврдње, на пример, да је пандемија научни експеримент. Утицај традиционалних медија (једнообразно информисање и *status quo*) и утицај нових (брзо ширење непроверених информација међу интернет корисницима) је комплексан, те иако је значај медија неминован, може бити трагичан.

²⁴ З. Јевтовић, *Политичка (не) култура у загрљају таблоида*, Нова српска политичка мисао бр. 16 (Спец ед 1), 2008, 197.

медија, актуелне теме сервирају се транспарентно, само мало неуобичајеније, те је и сам процес примопредаје информација супериорнији. „У интернет комуникацији, ауторитете градимо у непосредној интеракцији и практично сви учесници имају ту могућност да утичу на креирање информација²⁵“. Конвергенција је посетиоцима интернет портала домаћих медија пружила шаренолике садржаје, припремљене за штампана издања новина, радио и телевизију. Озбиљнији формати захтевали су већу опрезност и прецизност предметности, док су таблоиди (карактеристични по великим насловима, бројним провокативним фотографијама, кратким свађалачким или ласцивним текстовима²⁶) имали лежернији приступ. „Дискурси пандемије не настају у вакууму – они се најпре формирају, затим се стављају у оптицај, сударају и преплићу у датом материјалном и структуралном друштвеном контексту²⁷“. Сензационалистички садржаји пунили су новинарске ступце, док су се на интернету исти ланчано ширили даље интерлинковима повезаним са сличним вестима. Дакле, начин на који се извештава свакако је релевантан, а читање медијских порука од стране публике неупоредиво је значајније.

„Моћ нових медија није у говорењу људима *шта да мисле*, већ у неприметном наметању тема, идеја и ставова о *којима треба* да размишљају²⁸“. Пошто се у овом раду бавимо начином оглашавања портала једне значајне државне институције, значајно је нагласити да портал Владе Републике Србије није медиј у правом смислу те речи, већ ова официјелна институција посредством њега комуницира са медијима, обавештава јавност о свом раду и активностима. То је обавеза органа јавне власти, у складу са Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја. Овај портал најчешће није аутономни извор података везаних за Covid19, већ су они преузимани од референтних здравствених установа или из других медија.

Традиционални медији информшу јавност, између осталог, о раду државних институција, али је њихов задатак и да преиспитају начин на који оне поступају. У овом случају, традиционални медији реаговали су подељено: једни делом професионално и истраживачки, други са минималним ангажманом критичког размишљања. На крају, нови медији, у које спадају друштвене мреже, имали су велику моћ, коју су корисници интернета употребљавали на разновразне начине, у складу са личним афинитетима. Овде нећемо улазити у проблематику потенцијалних мотива за одређене начине понашања, узрочно-последичних односа или у било коју врсту нагађања.

²⁵ В. Радовић, *Медији и е-образовање*, Београд, Институт за политичке студије, 2006, 156.

²⁶ С. Црнобрња, *Нови медији и друштвене мреже: појмовник*, Београд: Центар за медије и комуникације, Факултет за медије и комуникације, Универзитет Сингидунум, 2014, 116.

²⁷ Ј. Пешић, И. Спасић, *Увод: дискурзивна лица пандемије*, Пандемија, друштво и симболички поредак: јавни дискурси у/о кризи изазваној пандемијом ковида 19, 2021, 11.

²⁸ С. Милашиновић, З. Јевтовић, *Методологија истраживања конфликта и кризно комуницирање у савременом друштву*, Београд, Криминалистичко-полицијска академија, 2013, 40.

„Криза је сила, али том силом треба мудро загосподарити²⁹”, посебно када је реч о овако деликатној теми – здрављу. Видећемо да ли је Србија, у којој мери и колико квалитетно, спремна за неку нову кризу, јер „будућност нема одређени распоред³⁰“.

III МЕТОДОЛОШКИ³¹ ОКВИР РАДА

Ово истраживање спроводи се са јасно дефинисаним циљевима. Два су општа, а пет је специфичних. У наставку методолошког дела рада, све је прилагођено потребама испитивања тих циљева: истраживачке методе, узорак и период анализе, као и посматране категорије.

Општи циљеви истраживања су: утврдити на који је начин званични интернет портал Владе Републике Србије информисао јавност о епидемији вируса корона у односу на остале портале које користе медији и утврдити унутар којих оквира се обрађују теме о епидемији корона вируса.

Специфични циљеви истраживања су: утврдити аудио-визуелну покривеност објава; утврдити сложеност структуре наслова текста; утврдити примењене форме и жанрове медијског изражавања; утврдити ко су најчешћи саговорници на теме о вирусу корона; утврдити тип извора објава о вирусу корона.

Приликом утврђивања основних параметара, ради доласка до валидних резултата овог истраживања, користимо се квантитативом методом (статистичка обрада) и квалитативном методом, која подразумева анализу наратива и дискурса. Дискурс објашњава намеру и контекст. Такође, бавићемо се и анализом садржаја, чија је основна карактеристика управо описивање садржаја, односно објава са портала Владе Републике Србије.

Период анализе обухватио је временски интервал од увођења до укидања првог ванредног стања, тачније од 15. марта до 11. маја 2020. године. Примењен је репрезентативни узорак, који подразумева да се не прати сваки од наведених дана, већ само по један у недељи циклично, од понедељка до недеље. У овом случају, то су били: понедељак - 16. март, уторак – 24. март, среда – 1. април, четвртак – 9. април, петак – 17. април, субота – 25. април, недеља – 3. мај и понедељак – 4. мај. Такође, још један датум се издвојио као релевантан и као такав уврштен је у истраживање, мимо побројаних, а то је 20. март 2020. године, када је у Србији регистрован први смртни случај изазван вирусом Covid19.

²⁹ И. Приморац Билавер, *op. cit.*, 77.

³⁰ А. Briggs, P. Burke, *Друштвена историја медија: од Гутенберга до Интернета*, Београд, Clio, 2006, 452.

³¹ Слична методологија примењена је у публикацији: М. Митровић, *Истраживање загађења информација о јавном здрављу у Србији*, Медиа и реформ центар Ниш, 2022.

На самом почетку презентације узорка истраживања, нужно се наметнуло питање: Зашто се баш избор узорка свео на непуна два месеца? Одговор смо пронашли у следећим констатацијама: Због тога што се у том периоду ситуација уозбиљује, интензитет заразе се појачава и поприма драматичнију позадину, медијско извештавање добија све више на значају, дезинформације се шире док паника поприма веће размере. Проблем постаје прихваћен, али појављују се и контроверзе.

Зарад лакшег сналажења текстови су систематизовани, односно хронолошки кодирани³², од прве вести и првог датума, до последње вести последњег датума, који су ушли у процес истраживања. Наслови су обрађени као посебан документ, односно списак и унети су под редним бројевима од 1 до 150, заједно са линковима који воде до објава, сваки наслов и линк - један број. Пречице ће, у даљем тексту, бити означене бројевима у загради, курзивом и болдиране. Тиме је веома олакшан приступ свим објавама, симултано, током читања рада.

За потребе истраживања, креиран је кодни лист³³, а у складу са општим и специфичним циљевима истраживања, посматране су следеће категорије: дужина текста објаве, аудио-визуелна поткрепљеност објаве, најчешће форме и жанрови медијског изражавања, актери – учесници догађаја, тип извора, повод, наслови текстова, повод извештавања, тема и анализа садржаја текстова.

IV ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА И ДИСКУСИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Општи циљеви овог истраживања: Утврдити на који је начин званични интернет портал Владе Републике Србије информисао јавност о епидемији вируса корона у односу на остале portale које користе медији и Утврдити унутар којих оквира се обрађују теме о епидемији корона вируса, разрађени су кроз специфичне циљеве.

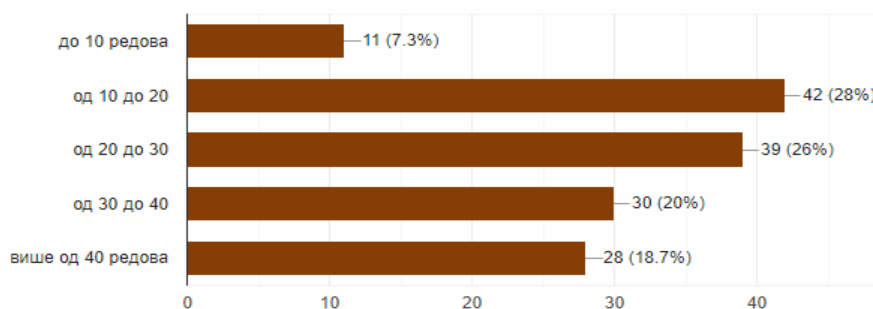
У анализираном периоду, за девет дана, публиковано је укупно 150 објава, просечно гледано 16,66 дневно (понедељак, 16. март - 22 објаве; петак, 20. март - 24; уторак, 24. март - 23; среда, 1. април - 18; четвртак, 9. април - 15; петак, 17. април - 11; субота, 25. април - 10; недеља, 3. мај - 8 и понедељак, 4. мај - 19 објава). На основу приложених података, квантитативна обрада резултата показала је да је највише објава у категорији „Вести Covid 19“ на порталу Владе Републике Србије од анализираних узорка евидентирано у уторак, 20. марта, укупно 24, што оправдава накнадно додавање овог датума у истраживачки период. Најмање објава регистровано је у недељу, 3. маја, укупно осам.

³² Први додатак раду – наслови и линкови: https://docs.google.com/document/d/1Yt-nOd2HoaEznGvITzN_xnh9BFUS0mpv/edit?usp=sharing&ouid=109170754744027007369&rtpof=true&sd=true.

³³ Други додатак раду – кодни лист: <https://docs.google.com/document/d/1c2zbxg8fFfAN0dYu8B0cFX810aEwovgY/edit?usp=sharing&ouid=109170754744027007369&rtpof=true&sd=true>

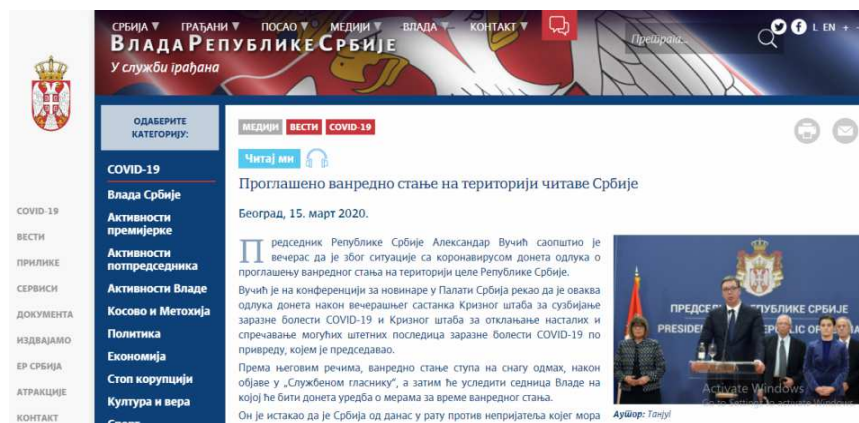
А. Дужина текста објаве

Статистичка анализа је показала да је највећи број текстова објављених у рубрици „Вести Covid 19“ на порталу Владе Републике Србије (Графикон 1.), у периоду од 15. марта до 11. маја 2020. године, дужине од 10 до 20 редова (42), краћа форма до 10 редова је уочена у најмањем броју објава (11), а најдужа – више од 40 редова, у нешто већем броју (27).



Графикон 1. – Дужина текста по броју редова

Иако су доминирали текстови средње дужине (Слика 1.) запажамо да се најкраћи објављени текст, под насловом *Слетео авион из Вашингтона са српским држављанима* (89), састојао од 39 речи (Слика 2.), а најдужи, *Објашњење права и обавеза радника и послодаваца у току ванредног стања* (53), од чак 1.493. Први текст је у жанровском облику: вест, а други: саопштење. Просечна дужина текстова је 766 речи.



Слика 1. – Принтскрин: изглед странице портала Владе Републике Србије

Од дужих новинарских форми, примећена су и два извештаја: *У Србији још 201 особа заражена коронавирусом* (97) и *У Србији од корона вируса преминуло још седам особа* (119), која се састоје од 980 речи. У питању су

конференције за медије и на једној је говорила и најновије податке о броју новооболелих изнела др Дарија Кисић Тепавчевић, а на другој др Зоран Гојковић. Дакле, подаци које је износило Министарство здравља у 15 сати на свом порталу нису само пуко пренети, већ допуњени детаљима добијеним на основу изјава, односно обраћања лекара, али без аналитичког или критичког приступа, односно субјективне анализе аутора предочених текстова.



Слика 2. – Принтскрин. Горе: најкраћи објављени текст, доле: део најдуже

Овде постављамо питање: Зашто је дужина текста битна? Намеће се логичан одговор: Зато што не могу бити вредноване на исти начин, на пример, вест од пет речи и чланак од 2.000 речи. Утврдивши евидентне разлике у класификацији и вредновању текстова, овде морамо напоменути да је претходно утврђена чињеница о дужини текста, ипак дискутабилна, с обзиром на то да немамо аналитичке и белетристичке новинарске жанрове, већ само фактографске. Саопштења, која су у раду најзаступљенија, иако заузимају респектибилан број редова, ипак не захтевају идејни ангажман новинара, већ се публикују по принципу *copy-paste* и то најчешће преузимањем текстова које је друга особа, вероватно неко од лица запослених у Влади или неком од министарстава, претходно већ сročила. Извештаји, са друге стране, веродостојно описују ток догађаја и не остављају простора за експериментисање.

Б. Аудио-визуелна поткрепљеност објаве

С обзиром на то да је објава на интернету³⁴, сама по себи, комплексан појам и да постоји много начина да се она осмисли или обесмисли, у истраживању смо бележили, хронолошким редом, све комбинације текста са аудио-визуелним елементима, које се појављују на порталу Владе у

³⁴ Под „објавом на интернету“ (где анализирамо портал Владе РС) у овом раду сматрамо: текстуални и аудио/видео садржај, слике и фотографије. Генерално се може односити и на: е-пошту, блогове, веб-странице, форуме, коментаре, социјалне мреже.

истраживаном периоду и изнели статистички приказ истих. Истраживана је званична интернет страница преко које се издају изворна саопштења, али се на истом месту налазе и информације о теми преузете из других медија. Иако интернет није класичан медиј, већ *мрежа свих мрежа*, његов домет је неприкосновен како функционално, тако и према распрострањености, свакако га најчешће користимо за информисање и комуницирање.

Прес служба портала Владе Републике Србије се, према приказаној статистици (Табела 1.), најчешће користила једном фотографијом и то насловном, у 82 објаве, што чини више од половине укупног анализираниг узорка. У готово упола мање објава, 39, употребили су лого неке установе или институције у исте сврхе, као насловну фотографију. Без икакве фотографије је 13 објава. У четири објаве уочена је илустрација као насловна, такође у четири насловна у комбинацији са аудио записом, док су у три објаве две фотографије, једна насловна и једна унутар текста. Насловном фотографијом сматрамо ону доминантну, која стоји уз комплетан текст, видљиву са портала и без клика на саму објаву. Најкомплетнијим бисмо сматрали текст, укључујући и наслов, пропраћен додатним елементима попут видео снимака, који подразумева јединство аудио и визуелних елемената. Мада, чешће су запажени само тонски записи у односу на видео снимке.

Никаква – без насловне фотографије	13
Једна насловна фотографија	82
Насловна фотографија + видео запис	1
Насловна фотографија + аудио запис	4
Насловна фотографија + табела (графички приказ)	1
Више од једне фотографије + аудио/видео/табела (графички приказ)	1
Насловна – лого неке установе/институције	39
Насловна – илустрација	4
Насловна – монтирана фотографија	1
Две фотографије – насловна и унутар текста	3
Без насловне + аудио/видео/табела (графички приказ)	1

Табела 1. – Аудио-визуелна поткрепљеност објаве

У наставку истраживања, утврдили смо да су фотографије (Табела 2.) на порталу потписане у трећини објава (50), с обзиром на то да су све насловне, један наслов – једна објава. Када је реч о извору, оне су најчешће преузимање од стране домаће новинске агенције Танјуг, у 33 објаве. Затим следе: РТС у шест објава, Министарство одбране у три и Министарство

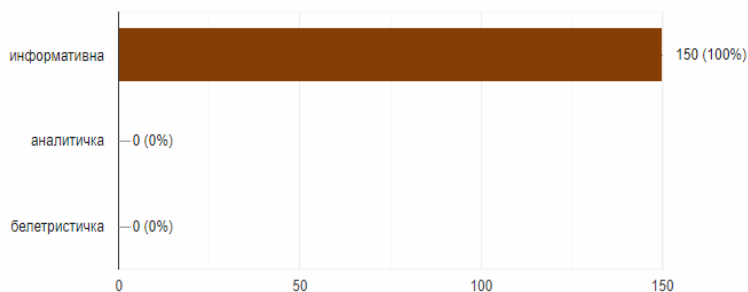
спољних послова у две објаве. Преостале фотографије су потписане у занемарљивом броју објава.

Радио-телевизија Србије	6
Министарство одбране	3
Танјуг	33
Министарство спољних послова	2
Министарство здравља	1
Министарство привреде	1
Министарство финансија	1
Портал ргва.рс	1
Канцеларија за Косово и Метохију	1
Милан Илић/РАС Србија	1

Табела 2. – Извор фотографије

В. Најчешће форме и жанрови медијског изражавања

Подела на информативне, аналитичке и белетризоване жанрове, „који у себи садрже више десетина облика новинарског изражавања“³⁵, актуелна је у теорији новинарства. Када је реч о њиховој примени на текстове из категорије „Вести Covid19“ на порталу Владе Републике Србије, резултат је убедљив у корист информативне (Графикон 2.). Свих 100 одсто, односно 150 објава, обрађено је кроз неки фактографски жанр, што значи да се текстови састоје од низа података и чињеница, без додатне анализе и изражавања субјективног мишљења аутора. С обзиром на то да се садржај истраживаног портала заснива на званичним информацијама од републичког значаја, није било простора ни за белетристичку форму, која се односи на документарни садржај.



Графикон 2. – Форме медијског изражавања

³⁵ Б. Томић, *Увод у медије*, Београд, Чигоја штампа, 2012, 42.

Даљом анализом још једном потврђујемо да примат над осталим формама има информативна. У прилог томе иде чињеница да су од жанрова најзаступљенија била саопштења и то у 54 објаве, затим извештаји и изјаве у по 38 и вести у 20 објави (Табела 3.). Нису уочени чланци, интервјуи, белешке, коментари, анкете и репортаже.

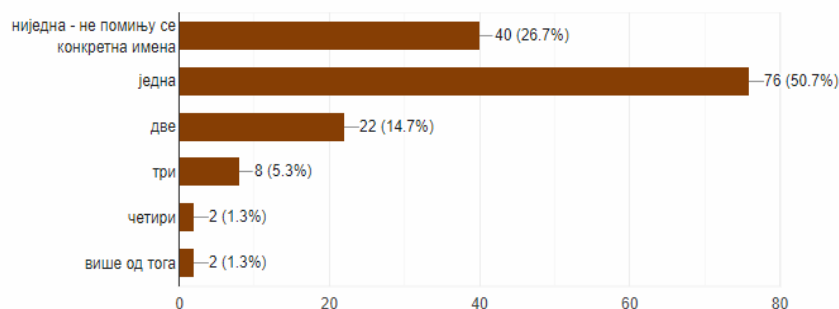
Вест	20
Извештај	38
Изјава	38
Саопштење	54

Табела 3. – Жанрови медијског изражавања

Саопштења различитих тема и извора објављивана су свакодневно. Извор једног од њих управо је Влада Републике Србије, под насловом *Донето више уредби које регулишу поступање у ванредном стању (35)*. Ово саопштење повезано је са најновијим одлукама које се тичу спречавања ширења вируса COVID-19 и садржало је таксативно набројане уредбе и одлуке које су усвојене тог дана, 20. марта 2020. године.

Г. Актери – учесници догађаја и тип извора

Прес служба Владе Републике Србије преносила је изјаве компетентних саговорника (Графикон 3.), стручњака који су говорили на тему вируса корона, као и о друштвеним променама узрокованим овом пошашћу.



Графикон 3. - Број особа повезаних са текстом (оних који говоре или су учесници догађаја)

У 76 текстова своје виђење ситуације изнела је само једна особа, у 40 ниједна, по две особе су се појављивале у 22 текста, три у осам, четири и више од тога у по два текста. У вези са тим, примећене су и личности које су се најчешће оглашавале.

На првом месту је тадашњи министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Зоран Ђорђевић у 12 објава, затим премијерка и председница Кризног штаба Ана Брнабић у 11, следе тадашња министарка грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Зорана Михајловић и тадашњи министар спољних послова Ивица Дачић у по девет, па тадашњи министар трговине, туризма и телекомуникација Расим Љајић у седам објава.

Заменик председнице Кризног штаба и министар здравља др Златибор Лончар говорио је шест пута на тему кризе изазване вирусом корона, док су председник Србије Александар Вучић, др Дарија Кисић Тепавчевић, директор Канцеларије за Косово и Метохију Марко Ђурић, тадашњи министар одбране Александар Вулин, министар финансија Сiniша Мали и министарка за европске интеграције Јадранка Јоксимовић, своје виђење изнели пет пута.

У анализираном периоду, од квалификованих људи, на порталу Владе цитирани су или парафразирани лекари различитих специјалности, попут доктора Предрага Кона, Горана Стевановића, Бранимира Несторовића, Бранислава Тиодоровића, Мијомира Пелемиша, али мање од пет пута и то углавном о поштовању прописаних мера након седнице Кризног штаба.

Значајно је напоменути, када се ради о садржајима где је јасно да су аутори новинари или лица задужена за контакт са медијима, запослена у Влади Србије, аутори текстова нигде нису потписани именом и презименом. Идентична је ситуација и код преузетих текстова и видео садржаја, с тим што је, у том случају, извор евентуално наведен кроз текст - садржај, осим у случајевима када су преношена саопштења.

Даље истраживање је показало да је од медија најцитиранији (Табела 4.) РТС и то девет пута, потом Прва телевизија - осам, затим домаће новинске агенције – пет, РТВ Пинк три пута, а РТВ Студио Б и ТВ Б92 по једном. Додатна запажања до којих смо дошли сугеришу да су као извори тестова потписани, сем анализираних, само Танјуг (пет пута), лист Блиц (три), а Министарство без портфеља, Студентска конференција Србије, Канцеларија за информационе технологије и електронску управу као Канцеларија за Косово и Метохију, само једном.

Домаће новинске агенције	5
Стране новинске агенције	0
РТС	9
Прва телевизија	8
РТВ Студио Б	1
РТВ Пинк	3
ТВ Хепи	0
ТВ Б92	1

ТВ Нова С	0
ТВ Н1	0
Неки локални медиј	0
Нешто друго	4

Табела 4. – Број објава код којих је потписан извор информација

Д. Наслови текстова

Наслови, како у новинама, тако и у прилагођеној онлајн варијанти, имају јасан задатак, да привуку публику (читаоце/посетиоце портала). Када је реч о електронској верзији, они су мамац за кликове и због тога је од изузетне важности њихова формулација. С обзиром на то да су предмет анализе биле објаве са портала који се сматра високо кредибилним, претпоставили смо да ће институција која стоји иза њега изузетно водити рачуна о начину обраћања јавности тим путем. У вези са тим, квалитативна анализа је показала да наслови које аналитички предочавамо у овом раду суштински описују њихов смисао, а структура им је једноставна.

У потпуности јасан (сажет целокупан садржај)	100
Недовољно јасан (нужно је прочитати комплетан текст)	50

Табела 5. – Кредибилни и некредибилни наслови

Разврстали смо наслове у две категорије (Табела 5.): у потпуности јасан (сажет целокупан садржај) и недовољно јасан (нужно је прочитати комплетан текст). Испоставило се да је дупло више оних наслова који припадају првој категорији, 100 објава наспрам 50. Адекватним насловима можемо сматрати следеће: *Здравствене установе збрињавају само хитне случајеве (5)*, *Шалтери Управе за управне послове од сутра неће радити (22)*, *Затворени сви гранични прелази за путнички саобраћај (25)*. Кратки су, прецизни и ефектни. Можемо кликнути на објаву уколико желимо подробније да се информишемо, али и не морамо. Порука је очигледна.

Издвајамо и неке (Слика 3.) од оних који су окарактерисани као неадекватни: *Донето више уредби које регулишу поступање у ванредном стању (35)*, *Бележење запажања о напредовању ученика током наставе на даљину (41)*, *Нове мере Владе у борби против вируса ЦОВИД-19 (19)*. Први од наведених је проблематичан јер не доноси својим појављивањем ништа ново, упућује на одређене иновације, али не говори ништа конкретно, читаоци остају у недоумици. Други је необичан због саме конструкције реченице, формулисана у пасивном глаголском облику, где такође остају непознаница конкретне акције на које се насловом упућује. И трећи, зато што су се такви наслови често појављивали у истраживаном периоду, те *нове мере* не значе ништа, осим ако се повежу са датумом објављивања.

Брнабић донела одлуку о исплати пензија уз посебна овлашћења и путем доставе
Право на исплату социјалних давања продужено док траје ванредно стање
Нови контакт центри и платформе за информисање
Због кршења мере самоизолације ухапшено 100 људи
Јоксимовић очекује додатну подршку ЕУ за Србију
Током ноћи ухапшене 154 особе због кршење мера Владе
У "Првој искри" почела производња средстава за дезинфекцију
Ухапшен полицајац због кршења мера током ванредног стања
Студенти у акцији добровољног давања крви
Помоћ државе грађанима заробљеним на аеродромима широм света
Притвор за сва лица која прекрше меру самоизолације
Од 23. марта онлајн настава и за мањине

Слика 3. – Примери наслова

Даљим прегледом, примећена је употреба скраћеница, исписивање латинских термина ћирилицом, као и перпетуирање наслова које подсећа на објаве са портала Министарства здравља од 15 сати (што је резултирало униформношћу), а то није пожељно за онлајн новинарство. Сем тога, није било већих одступања, нису примећени манипулативни наслови, сензационалистички или извучени из контекста. Замерке су суптилне и премостиве, али свакако уочљиве.

Иако се на истраживаном порталу појављују званична саопштења Владе (информације од јавног значаја, изјаве или одлуке) и вести преузете из неких редакција (производ новинарства, нису директно издате од стране Владе), аутори наслова су медијске куће, као званично регистровани медији. Кључна разлика између ових категорија је у извору и званичности.

Ћ. Повод извештавања

О томе колико су медијски посленици били ангажовани приликом креирања одређеног садржаја за онлајн портал Владе, сазнали смо класификовањем текстова на три (Табела 6.) потенцијална типа. Први од њих био је актуелни или будући догађај, који је примећен у 78 објава, што је у потпуној сагласности са перманентном новинарском праксом, јер он важи за најчешћи повод извештавања. Овај тип извештавања указује на стваран, значајан догађај који се одиграва тренутно или је најављено да ће се тек десити. Фокусира се на реална дешавања која знатно утичу на различите друштвене сфере. Код тих догађаја акценат је бачен на *тренутно*, појављују се спонтано, неплански и теме су обрађене у складу са тим.

Актуелни догађај или будући догађај	78
Псеудо догађај	72
Медијска иницијатива	0

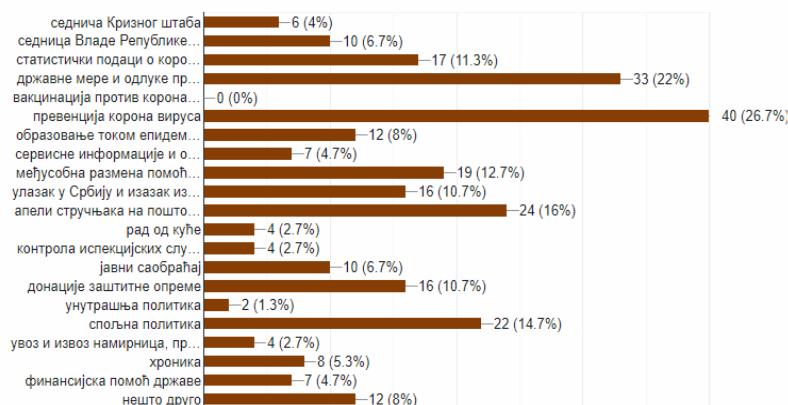
Табела 6. – Учесталост повода извештавања

Псеудо-догађаји припадају другом типу *повода извештавања* и вештачки су креирани зарад постизања неког циља. Често су преувеличани како би привукли пажњу шире јавности. То су маркетиншки догађаји постављени да изгледају као вести. Атрактивни су и обезбеђују публицитет. У раду су догађаји ове врсте опажени најпре као конференције за медије Кризног штаба, које су инсцениране, односно унапред припремљене. Такође, догађаји попут непосредног уручивања донација, обиласка разноразних установа, сусрета политичких лидера, других еминентних стручњака, којима је повод нешто саопштити другима, спадају у псеудо-догађаје. У овом раду, регистрована су 72.

Последња од њих, медијска иницијатива као повод извештавања, није примећена. Овај тип извештавања односи се на напоре медијских посленика да покрену разговор на неку важну тему, да пронађу нове саговорнике у кризним тренуцима, да спроведу нешто другачије, да подигну свест публике. Често комбинује информисање са активизмом и иницира неку друштвену промену. Иако су разлике између ових типова извештавања евидентне, од пресудног је значаја критички анализирати медијске садржаје.

Е. Тема

Уколико анализирамо разноврсност текстова (Графикон 4.), примећујемо да је, на први поглед, дијапазон тема шаренолик. Садржински, комплексније су биле оне теме повезане са актуелним мерама превенције, јер обједињују више различитих сегмената друштва, као што су здравље, образовање, посао, апеле стручњака. Тако су, на пример, евидентирани сви видови препознавања неког од предложених одговора, у једном тексту запажа се или *једна тема* или више *подврста исте*. Аутоматски, не чуди што имамо више од 150 одговора, чак 123, укупно 273.



Графикон 4. – Разноврсност тема

На основу приложеног, после превенције корона вируса која је препозната као доминантна тема и чини основу извештавања у 40 текстова, званични портал Владе Републике Србије је у категорији „Вести Covid 19“ писао и о државним мерама и одлукама у 33 текста, док су у 24 примећени апели стручњака на поштовање истих.

Као једна од релевантнијих тема препозната је *спољна политика* у 22 текста, потом и међусобна размена помоћи двеју или више земаља, од којих је једна Србија (помоћ Србије некој земљи или помоћ неке земље Србији) у 19 текстова, статистички подаци о корони нашли су се у 17. Исту учесталост појављивања у објавама имају донација заштитне опреме и ситуација на границама (улазак у Србију и излазак из ње), 16 текстова. Предшколско и школско образовање током епидемије – измене и одвијање наставе, налазе се у 12 текстова, а у 10 се помињу јавни саобраћај и седница Владе Републике Србије. Под опцијом *нешто друго* забележени су најучесталији споредни термини: ванредно стање и полицијски час.

Ж. Анализа садржаја текстова

Још један значајан параметар који смо сагледавали јесте садржај (Табела 7.) анализираних текстова. Основа је *изношење званичних података* у 93 објаве, потом *изношење препорука и савета* у 20, затим *политизација теме* о јавном здрављу у 14 објава. *Изношење информација које могу изазвати страх или панику* појавило се у девет објава, *умањивање озбиљности ситуације* у пет, а *изношење опречних мишљења* у три објаве. То што се ни у једној објави не налази *лични став* који се не темељи на званичним информацијама, доказује поново да нису примењивани други жанрови до фактографских, у смислу да није било медијског подстрека да се неке теме испитају исцрпније.

Изношење званичних података	93
Изношење препорука и савета	20
Лични став који се не темељи на званичним информацијама	0
Изношење информација које могу изазвати страх/панику	9
Политизација теме о јавном здрављу	14
Умањивање озбиљности ситуације	5
Изношење опречних мишљења	3
Нешто друго	6

Табела 7. – Преглед садржаја текстова у којима су став, угао посматрања или изношење чињеница аутора текстова доминантни у односу на суштину текста

Пошто смо, до сада, приликом квалитативног истраживања анализирали *званичне податке и апеле стручњака*, који су готово истоветног карактера као

прве две опције из Табеле 7., овде ћемо предност дати *изношењу информација које могу изазвати страх или панику*. Изазивање поменутих осећања у текстовима портала Владе, која су препозната као негативна од стране корисника, није проузроковано директно, садржајем чији је креатор неко запослен у овој институцији, већ су то обавештења преузета од стране других извора, најчешће *о хапшењима*. То је случај, на пример, у саопштењима Министарства унутрашњих послова, када је Београђанин лишен слободе због ширења дезинформација путем *Vibera* да на бензинским пумпама неће бити горива (23).

Један од три примера *изношења опречних мишљења* појавио се као деманти начелника Сектора за ванредне ситуације Предрага Марића, на тврдње потпредседника Народне странке Здравка Поноша, да Републички штаб за ванредне ситуације у том одређеном тренутку још увек није био основан (14). *Умањивање озбиљности ситуације* провлачило се кроз цитате и парафразе суптилно, углавном на редовним конференцијама за медије. *Политизација теме* о јавном здрављу, односно вирусу Covid19, помињала се у до сада већ побројаним, спољно-политичким темама о билатералној сарадњи.

V ЗАКЉУЧАК

Истраживањем су утврђени број и облик информација објављених на порталу Владе Републике Србије и утврђена је њихова корелација, у складу са општим и специфичним циљевима овог рада. Општи циљеви истраживања подразумевали су утврђивање начина на који је званични интернет портал Владе Републике Србије информисао јавност о епидемији вируса корона у односу на остале portale које користе медији, као и утврђивање унутар којих оквира се обрађују теме о епидемији корона вируса. Специфични циљеви истраживања односили су се на прецизирање аудио-визуелне покривености објава, сложености структуре наслова текста, примењених форми и жанрова медијског изражавања, најчешћих саговорника на теме о вирусу корона и типа извора објава о вирусу корона.

Сprovedеном анализом на задатом узорку истраживања, долазимо до закључка да је медијски наратив на тему: *Извештавање портала Владе Републике Србије током пандемије корона вируса за време проглашења првог ванредног стања*, већим делом одговарајући и етички коректан. У анализираном периоду, на основу предоченог садржаја, евидентно је да се *нонишалантни приступ одозго према корисницима портала променио, из почетно благог у конструктивни*. Као кључни догађај који је изазвао ту промену, можемо издвојити први смртни случај у Србији. Инерција уозбиљавања ситуације у свету преливала се и на друге земље које су короном захваћене, домино ефектом, па је тако и у нашој земљи дошло до недоумица, а однос према пандемији изазвао подељене ставове, почев од неповерења грађана, до изазивања претераног страха успостављањем ванредног стања.

Изјаве званичника на порталу Владе Републике Србије указују на то да су се они јавно залагали за превенцију и поштовање свих мера, што доказују свакодневни апели. У прилог томе говоре резултати овог истраживања, за временски период од 15. марта до 11. маја 2020. године. Медицинска струка и представници власти деловали су сложено, а само повремено је њихов однос према теми Covid19 био неуверљив због елементарног непознавања болести коју су отворено признавали, што је било израженије пре прекретнице – појаве првог смртног случаја.

Иако је примећен пасиван *Copy-paste* новинарски приступ, без посебне идејне ангажованости аутора текста, није било неодговорних потеза у виду кликебејт наслова или оних застрашујућих, типа: „Гробља ће вам бити пуна“. Генерално су сви медији пратили извештавање портала Владе и према њему се управљали, па се може рећи да им је он био тзв. главни репер и звезда водилца. Извештавало се, без поговора, по принципу *како каже Кризни штаб*. Критички ангажман аутора нигде није уочен, с обзиром на то да нисмо идентификовали ниједан жанр сем фактографског.

Током ванредних ситуација, попут ове са вирусом корона, медији имају одређени степен ограничења када је реч о слободи извештавања, што је регулисано Уставом Републике Србије. Разлог је очување сигурности и спречавање ширења панике. Контрадикторно томе, Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја налаже немогућност ограничавања овог права уколико се ради о јавном здрављу. Анализа међусобног односа између поменутих, Устава и Закона, доказала би изузетну важност приступа информацијама о јавном здрављу, посебно у контексту одговорног новинарства и јавног интереса. „Рад медија и новинара, рад независних тела, али и судске одлуке, још увек у највећој мери зависе од политичке воље и највиших функционера јавне власти“³⁶.

Недостатак поузданих информација довео је до јачања јаза и стварања неповерења између грађана и Кризног штаба. Тема овог рада нису биле мистерије у смислу забране оглашавања здравствених установа и стручњака на локалном нивоу, централизације информација од јавног значаја, потенцијалних манипулација поводом оптужби да је било прикривања бројки, како код новооболелих особа, тако и код смртних случајева. Симптоматично је да тада још увек нико није помињао вакцинацију.

Истраживањем су утврђени број и облик информација, објављених на порталу Владе Републике Србије, но свакако, осим представљених резултата на узетом узорку, остаје питање: „Колико су се предочене објаве уклапале са стварним догађајима и ситуацијама на терену за време периода пандемије и да ли су објављиване информације биле у колизији са стварним бројем оболелих и

³⁶ М. Обрадовић, З. Марковић, *Европска конвенција о људским правима: практична примена*, Београд, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, 2007, 879.

умрлих?“, па се о улози медија, у том погледу, отвара простор за будућа истраживања.

Milica Jovanović*

REPORTING OF THE PORTAL OF THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA IN THE COURSE OF THE CORONA VIRUS PANDEMIC DURING THE DECLARATION OF A STATE OF EMERGENCY

Summary

Social crises have always faced the human population with numerous challenges. The epidemic of the corona virus - an infectious disease, marked by the Latin name "Covid19", tested journalism in terms of professionalism, at the local and global level. Given that in our country the Government of the Republic of Serbia is the holder of executive power, there were rightly expectations that citizens would be informed on this topic in a timely, precise and accurate manner. On the portal of this institution, in chronological order, 2,320 announcements concerning the corona during the last two and a half years have been archived. The paper established the way in which the official portal informed the public about the Covid19 epidemic compared to other portals used by the media in the period from the introduction to the lifting of the first state of emergency, more precisely from March 15 to May 11, 2020, on a sample of 150 posts. The research determined the number and form of information published on the portal of the Government of the Republic of Serbia, and determined their correlation in accordance with the general and specific goals of this paper. Apart from the presented results on the sample taken, given that it is a time-limited sample period, the question remains: "How well did the presented announcements fit with the actual events and situations on the ground during the pandemic period, and whether the published information was in collision with the actual number of sick and dead?", so the role of the media in this respect opens up space for future research.

Key words: Covid19; infectious disease; corona virus epidemic; online journalist; reporting of official institutions; internet portal; Government of the Republic of Serbia.

* Television Info plus, Vranje, journalist - host.